

Víctimes i heroïnes

"Han intentat d'eliminar-me com a persona, com a dona, com a mare i com a musulmana". Nermina Jasarevic va sortir de Sarajevo per primer cop, després de quaranta-dos mesos de setge, per assistir a l'encontre Dones i Pau organitzat a Barcelona el mes de novembre. El seu testimoni és el d'una persona que ha sobreviscut a quatre anys de guerra, mancances i patiments; el d'una dona a qui han matat el marit, el pare, un oncle i tres cosins; el d'una mare que ha hagut de pujar els fills amb la força dels seus braços; el d'una musulmana que no ha volgut abandonar la seva ciutat: "una ciutat europea, una ciutat olímpica, una de les ciutats més boniques del món", perquè "sense dones i nens, Sarajevo seria un camp militar". I és també el testimoni de la secretària general de la Federació d'Associacions de Dones de Bòsnia. Perquè, quan la guerra s'acabi, res no tornarà a ser igual a l'ex-Iugoslàvia: les dones, unes de les víctimes més innocents i més brutalment maltractades en aquest conflicte, s'hauran guanyat a pols el seu lloc en la nova estructura social del país.

En gairebé quatre anys de guerra han vist com la crueltat i l'odi minaven la seva capacitat de resistència, com l'exòde trencava les relacions

Les dones han estat unes de les víctimes més brutalment maltractades en el conflicte bèlic. Però quan tot s'acabi, res no tornarà a ser igual, i les dones s'hauran guanyat a pols el seu lloc en la nova estructura social del país.

familiars més estretes, com els partien una Bòsnia multiètnica i creaven dos estats dividits i enfrontats; han estat víctimes d'ultratges, de tortures i de violacions. Però també han estat les protagonistes de l'enfortiment dels vincles de solidaritat entre el seu poble i els altres, han lluitat per la vida mentre els seus homes lluitaven per la terra, han acceptat la responsabilitat de tirar endavant el país, quan semblava que s'enfonsava, i han après a organitzar-se i a reivindicar els seus drets.

"La vida a Sarajevo ha estat molt dura, especialment per a les dones i els infants. Tenies por, contínuament, per la teva vida i la dels teus fills. No els podies deixar a la porta de casa perquè juguessin, per les granades i els francotiradors. Quan els deies adéu per anar a treballar, pensaves que potser era l'última vegada que els veies. Però, malgrat tot, molta gent s'ha quedat a la ciutat, i els qui s'han quedat han patit junts, fossin musulmans, serbis o croats. Junts a les cues, esperant pa o aigua. Junts hem tingut fred i gana. Junts ens hem anat morint".

Els infants. El 26 d'octubre passat, centenars de persones, la majoria homes, segons el costum musulmà, assistien a l'enterrament d'Anisa Babic, una nena d'onze anys que s'acabava de

D'esquerra a dreta, Nermina Jasarevic, secretària General de la Federació d'Associacions de Dones de Bòsnia, Mevlida Serdarevic, presidenta de la federació, i Senka Knezevic i Stasa Zajovic, membres de les Dones de Negre de Belgrad. La presidenta demana una pau justa: "Volem i necessitem la pau, perquè sabem que el nostre poble, la nostra gent, els nostres refugiats, només tenen futur en la pau. Però la pau necessita justícia".

suïcidar. Anisa estava terriblement traumatitzada per l'experiència que li havia tocat de viure a la seva edat, però ningú no se'n va adonar. La seva amiga Samra confessa que, aquest últim any, s'havia tornat molt silenciosa i que sempre estava de mal humor, tota sola, repenjada a la paret del pati.

Els nens de Sarajevo han vist la mort de molt a prop, aquests últims anys. A la mateixa escola de l'Anisa, cinquanta criatures d'un total de set-cents han perdut el pare, i la majoria un parent de prop. Però totes elles, sense excepció, han viscut situacions molt traumàtiques: han estat molt de temps tancades, en la foscor, passant por, gana i fred, sense entendre per què no podien sortir a córrer, sense llibres ni joguines.

Nermina ens explica què representen per a ells el dia a dia: "Ara ho hem de fer tot amb les nostres pròpies mans. Jo abans, per exemple, no rentava la roba a mà. Ara has d'anar a buscar l'aigua amb cubells, molt lluny, pujar-la per les escales, vint pisos, fins a la nostra planta, perquè no hi ha energia ni ascensors; molts cops, aquesta feina, l'han de fer els nens; els meus fills, que tenen nou i onze anys, han hagut d'anar a buscar aigua i llenya molt lluny i pujar-la a casa. És molt dur per a ells".

La Federació d'Associacions de Dones de Bòsnia. Per poder tractar a temps els problemes dels nens i ajudar les mares, però també per protegir la cultura i els monuments històrics, perquè tornin els refugiats, per condemnar les violacions en massa de dones com una arma de neteja ètnica i la resta de crims de guerra, per tot això i molt més, s'han creat desenes d'associacions de dones per tot Bòsnia. I la Federació d'Associacions de Dones de Bòsnia ha mirat d'agrupar-les totes amb dos objectius comuns: la defensa de la pàtria per tothom qui senti que Bòsnia-Hercegovina és la seva llar; i la protecció de les dones bosnianes, independentment de la seva ètnia. Mevlida Serdarevic, n'és la presidenta: "Abans de l'agressió no hi havia associacions de dones. No tenim, per tant, tradició històrica, i de moment, no perseguim cap objectiu polític". L'Associació es va fundar l'octubre del 1994 a Tuzla, i agrupa cinquanta-quatre organitzacions de dones, amb diversos programes i activitats, desplegadas per totes les ciutats sota control del govern legítim de Bòsnia.

"Representem les dones de Bòsnia. Dones que al principi no sabien què podien fer per elles mateixes, però que han vist que a més de ser mares i esposes poden fer moltes co-

ses més. Dones que cada cop són més fortes".

Nermina i Mevlida recorden perfectament aquell 5 d'abril de 1992, quan "les forces sèrbies van sortir de les casernes, van envoltar la ciutat i van començar a atacar els civils que hi vivien". Aquell dia començava el setge cruel de la capital. En cap moment, asseguren, no han abaixat el cap. "Radovan Karadzic és psicòleg. Ha volgut tenir assetjada Sarajevo, com si fos un gran hospital, en un diabòlic experiment de resistència, collant, calculant la capacitat de patiment, quant podem aguantar abans de caure esgotats. Però jo sempre els mostraré la meva millor cara -prosegueix Nermina-, que no ens vegin vençuts ni acabats, sinó amb l'ànim ben alt, encara que per dintre estiguem destrossats. Per això la gent surt al carrer amb el millor vestit, ben pentinats, les noies maquillades". L'orgull i la dignitat es mantenen intactes.

Ara la situació ha millorat força. De primer amb la reobertura del pont aeri sobre Sarajevo i l'establiment d'un corredor humanitari per on entraven aliments i medicines. Després van arribar l'aigua, el gas i l'electricitat -poca i de forma intermitent-, i finalment han callat les armes. Els combois humanitaris que abasten la ciutat són cada cop més diversos: ara arribaran llibretes i joguines, més endavant, potser, maons i ciment. "Estem preparats per a reconstruir el país, però han de tornar tots els refugiats. A Bòsnia-Hercegovina han violat els principis més bàsics del dret internacional, que és el dret de les mares d'educar els fills a casa seva".

Estan disposades a tornar a començar, però "sense viure tots junts, no hi ha Bòsnia. La multietnicitat és una qualitat del nostre país. No hi ha futur sense una pau justa -i adverteix Mevlida-, quan tot això s'acabarà, haurem de parlar del lloc de la dona en la nova societat, del seu dret a tenir-hi més participació política".

Les Dones de Negre de Belgrad. Al cor de Belgrad, en una plaça del centre de la capital sèrbia, es reuneixen, cada dimecres, les Dones de Negre. Elles també han après a organitzar-se, a treballar plegades. La seva solidaritat té un preu: per a la majoria de la gent són unes traïdores.

Les primeres que es van unir contra aquesta guerra van ser les mares dels joves mobilitzats per força -tot i que oficialment Sèrbia no estava en guerra-, i les dels milers de desertors -més de 380.000- que es van negar a participar en el projecte de Slobodan Milosevic. Però el govern les va enfrontar les unes contra les altres ben aviat, amb amenaces i concessions als fills.

El 9 d'octubre de 1991, un grup de feministes i pacifistes van acceptar el desafiament i van promoure la desobediència civil. "La nostra protesta -explica Stasa Zajovic, membre de les Dones de Negre- és la repulsa de la barbàrie,

del règim que l'ha generada, i de tots els règims militaristes, nacionalistes, patriarcals, totalitaris i sexistes". El negre que vesteixen és un crit al dolor col·lectiu, "un dolor per les víctimes d'aquesta i de totes les guerres, per les relacions humanes esquinçades i els valors trepitjats, per la natura destruïda", i el seu silenci, quan es manifesten, vol compartir el de tots els emmudits pels mitjans de comunicació. "Des que va començar la guerra —explica Stasa— tots dos règims, el de Sèrbia i el de Croàcia, van tallar tota comunicació entre els pobles i els ciutadans de

tots dos estats. Aquest no és un obstacle merament tècnic, sinó deliberadament polític, perquè en la incomunicació fomenten l'odi i la desconfiança en el veí, l'essència de la ideologia nacionalista".

La seva lluita els ha costat la marginalitat entre la resta de les dones d'una comunitat sèrbia empobrida pel bloqueig econòmic, la repressió de la policia i els insults constants de la immensa majoria dels homes. Però elles pensen continuar: "per promoure la cultura de la pau, el diàleg, la confiança i el respecte. Sabíem que no podíem parar la guerra, però treballem perquè surtin tots els rancors escampats pel règim, per descontaminar la població i fomentar la convivència".

La violació com a arma de neteja ètnica. Stasa assegura que a Belgrad, malgrat el control governamental dels mitjans de comunicació, qui vol ser informat sap tot el que ha passat aquests quatre anys a tot el territori de l'ex-Iugoslàvia. Matances, expulsions, violacions, tortures, execucions..., crims de tota mena, que han afectat totes les minories (serbis, croats i musulmans), però no en el mateix grau, cada cop que un poble o ciutat queia en mans de l'enemic. Però hi ha un episodi que no s'avé amb cap lògica bèl·lica i que ha sacsejat espe-

Dones en un camp de refugiat. Les dones demanen que la violació sigui considerada crim de guerra i genocidi perquè pugui ser perseguida sense obstacles en qualsevol lloc del món.

cialment les consciències occidentals. La violació en massa i sistemàtica com una arma de neteja ètnica.

L'octubre del 1992 el Consell de Seguretat de les Nacions Unides creava una comissió d'experts per investigar les greus informacions llançades a la llum pública pels mitjans de comunicació tot aquell any: la tortura i els abusos sexuals contra dones bosnianes —principalment musulmanes— com a tàctica d'anihilació ètnica. L'informe final de la comissió, que data del dia 27 de maig de 1994, confirma: "l'ús de la força per a desplaçar població civil de les zones estratègiques consisteix en assassinats en massa, tortures, violacions i agressions sexuals de diversa mena"; "hi ha proves suficients que aquestes activitats de depuració ètnica no eren fortuïtes, esporàdiques o realitzades per grups o bandes de civils que s'escapaven del control dels dirigents serbis de Bòsnia, ans tenen una finalitat, una sistematització, i una certa planificació i coordinació de les autoritats superiors".

Els relats de les desenes de milers de víctimes són esfereïdors. Tot i que els abusos sexuals s'han multiplicat de forma salvatge durant tot el conflicte, la majoria de les violacions, comeses entre l'abril i el novembre del 1992, perseguïen uns objectius clars i precisos, i repetien els mateixos mètodes sàdics d'actuació. L'agressió no busca només aterrir les dones, humiliar-les, torturar-les físicament i destrossar-les moralment. També vol atemorir la resta de la població i obligar-la a fugir. Ho fan a casa les víctimes, davant la família, perquè no vulguin tornar mai més; davant el marit abans de matar-lo, perquè odiïn per sempre els serbis i renunciïn a la convivència interètnica; repetidament, en privat i en públic, tancades en camps, escoles i edificis per a plaer dels soldats; per deixar-les embarasades, les mantenen retingudes fins que és massa tard per a avortar, en un diabòlic pla demogràfic per a augmentar la població sèrbia i trencar llaços d'identitat familiar i cultural dels musulmans, i perquè saben que així seran rebutjades per les seves famílies; molts culpables asseguren que havien rebut l'ordre de violar-les per demostrar la seva vàlua a l'enemic.

Nela Tatukovic, del Centre de Dones Victimes de la Guerra de Zagreb, insisteix a dir que és inútil de demanar quantes dones han estat violades. De primer, perquè moltes no ho diran, i s'ha de respectar el seu silenci. I en segon lloc, perquè no és la cosa més important. El que cal ara investigar és per què la Comunitat Internacional, que disposava de proves des de l'any 1992, no va fer res per aturar-ho, ni tan sols l'agost del 1995, quan les atrocitats es van repetir a les zones de seguretat de Srebrenica i Zepa. Exigeixen que siguin jutjats i condemnats els culpables —autors materials, instigadors

i còmplices-, i que les víctimes rebin ajuda per a superar el trauma.

Al centre Mèdica de Zenica, fundat amb l'objectiu d'acollir les supervivents dels camps de presoners i refugiats, maltractades físicament, psíquicament i sexualment, van recopilar les horribles experiències de les pacients en un informe, com a prova, perquè la violació sigui considerada crim de guerra i genocidi. D'una mostra de cinquanta dones violades, un 38% eren menors de vint anys, i la immensa majoria no n'havia fets encara trenta-cinc. La més petita tenia dotze anys, la més gran, cinquanta-sis. Una tercera part van ser ultratjades diversos cops, el 42% en grup, el 48% en presència d'algun familiar. Gairebé el 40% van quedar embarassades, i pràcticament totes van haver de tenir el fill perquè no van poder avortar. Molt poques han abandonat la criatura –el centre les ajuda a tenir-ne cura–, però aquesta elecció no és majoritària: milers de nens han omplert els orfenats a Bòsnia aquests últims tres anys, i malviuen en ínfimes condicions d'higiene, sanitat i afecte. Quedar-se'ls representa per a moltes mares un rebuig familiar i social. Abandonar-los, un trauma que arrossegaran tota la vida.

Totes les professionals en contacte amb dones agredides, coincideixen que no s'han rendit.

Les dones carreguen tot el pes de la feina quotidiana a la rereguarda. Afirma Nermina Jasarevic: "Sense dones i nens, Sarajevo seria un camp militar."

"Són molt més fortes que no poden mostrar les cameres de televisió –explica Sharifa–. El pla era humiliar-les, destrossar les famílies, obligar-les a odiar els serbis i que diguessin que ja no podrien conuiu. Però no ho han aconseguit". I recorda la resposta d'una dona refugiada a Sarajevo: "M'ho han agafat tot, però jo no els he donat res".

Virgínia Arqué

TOT ALLÒ QUE US INTERESSA

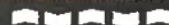
Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

Ho trobareu a les revistes en català

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES